

שירתו

א

— שִׁיחִיָּה זֶה שִׁירִי, שְׁלֵא יִשְׁכַּח,
בְּכַבּוֹת בֵּי עוֹלָם, בְּהִסְתָּם הַגִּלְגֵּל.

מיטב שירו של ש. שלום — אמיתו, ואפילו, זוהי אמת שאינה עשויה לפארו ואינה מתארת אותו כאיש המעלות־הטובות הנדירות, לפי טעם המוסכמות. השיר הוא לעולם אספקלריה נאמנה של השר, ואפילו אם השר שם מסיכה סמויה מן העין על פניו — השיר מגלה אותה, והקורא המבין הבחן יבחין גם ברצונו הנסתר של המשורר לטשטש את ה"אני" שלו. ואילו ש. שלום, זה ייחוד מיוחדו — הוא שר את עצמו כמות שהוא; ואדרבא, דומה שכל שיר מלווה מעין תפילה: כזה ראוני וקבלוני. וזהו ייחוד שני של ש. שלום — כמעט תמיד הוא מבקש "על-נפשו" בשירו. לא הוא שברא את את עצמו ועל כן לא הוא שיכול לשנות עצמו ולהעמיד איש אחר תחתיו, לשפץ את מזלו ולשפרו:

פֶּה נִטְמָן אֲנִכִּי, לֹא צְדִיק וְלֹא שׁוֹעַ,
נִלְדָּתִי שָׁנַת קֶךְ וְחִיִּיתִי לִי סֶתֶם.
נֶאֱוֶן מִסְתָּר לֹא נִתַּן לִי לְתַבֵּעַ
יִתֵּר מִמְּנָה שְׁמֵנֶתָה לְאָדָם.

אין המשורר מתפאר, כי מחמת צניעות לא תבע יותר, אלא בפירוש מתוך "גאון מסותר"; כלומר: אין הוא מסתיר בשירו את טבעו, ודאי, ככל משורר הוא זקוק לאהבה, אבל הוא מבקש אותה במישרין, ואפילו תהיה זאת אהבה שמקורה הרחמים, שכן גם הוא עצמו מלא רחמים ואהבה בתוקף רחמים לכל הנברא. אם כך ואם כך, החיים עצובים הם, שכן סופם מוות, וכשם שיש מדווי-

גוף כן יש גם כאבי־נפש וכאלה כן אלה צריכים ריפוי זמני. צריכים אהבה ורחמים :

שָׁקָה לִי וְהֶעֱבַר אֶת יַדְּךָ עַל תְּנוּ הַפְּלָה בַּמִּכְאוּב,
צָלַל בִּי וּבִעַר בִּי, אֱלֹהִי, כְּמוֹ שֶׁפְּעַרְתָּ בַסֶּנֶה,
נָע בְּלִבִּי וְקָל לוֹ, בְּלִטְף וְלֹא בַמְרָאָה,
חִבַּק בִּי כָּל אֶבֶר צָנִיעַ, כָּל זִיו שְׁעָלֶיךָ יַעֲגֹב.

בזכות סגולות אופי אלה — דומים שיריו של ש. שלום לתפילות בכוח צקון־הנפש שהוא מערה לתוכם, בתוקף נימת האינטימיות המובהקת. ומשום כך טבעי גם־כן, כי ש. שלום שר את יצריו בו, מתנה את חטאיו, מתוודה על עבירות ועל הרהורי עבירה, כלומר: שירת ש. שלום ביסודה העמוק — שירת־התחטאות היא.

ב

זיקתו של ש. שלום אל זולתו, אל היחיד, אל הכלל, אל האומה, זיקה של צורך־הנפש היא, זיקה אנושית־מוסרית, הייתי אומר — זיקה דתית, ובשום אופן לא זיקה אידיאולוגית, כרגיל בזמננו, משום כך אתה נפעל ומתפעל גם משיריו הלאומיים ממש כמו משירי־היחיד שלו :

יֵלֵד בּוֹכָה עַל אֲדַמַת יִשְׂרָאֵל,
כְּכֹזֵר יִשְׁתַּפֵּן עִם חֵלוֹף אֲשֶׁמּוֹרָה.
הֵיִקְפֹּל עַל אַחוֹר פְּעָמַי הַנּוֹאֵל?
יֵלֵד בּוֹכָה עַל אֲדַמַת יִשְׂרָאֵל,
וּבְעֶצֶב קוֹלוֹ יֵאָרֵב הַמּוֹרָא...

ודאי שיש פאתוס בשירי־הלאום של ש. שלום, אבל גם בשירי־היחיד שלו אתה מוצאו בשפע ובגלוי, שכן הפאתוס הזה הוא קריאופי בו, כלומר, טבעי הוא לו, ואין להתכחש לכך, ואין להתבייש בכך, אם הוא מובע בכשרון ובטעם, כשם שהוא מובע בשיריו של ש. שלום, כי לא כל פאתוס הוא שם־נרדף להעמדת־פנים ולפזוזה, חלילה. יש פאתוס שמשמעו התלהבות אמיתית, התפ־עלות נכונה והתרוממות הנפש. אפילו מידת־מה של סנטימנטליות אינה מגונה

ואינה מופרכת בתוך שירה טובה. מקום שיש רגשות ויש התרגשות — מן הטבע הוא שתהיה גם מידת־מה של רגשנות, ואם המשורר חכם לא להתבייש בה, אלא לשבצה בתוך דבריו בטעם ובכשרון, והיתה גם היא למעלה פיוטית טובה.

ג

ש. שלום שר את האהבה לאשה, לא אותה אהבה שהיא "פיוטית", שהיא "משע־שעת", אלא זו שאי־אפשר לך שלא תהיה נתון לה, האהבה שהיא יצר־חיים קשה, מורכב, מסובך, כובש וגם משעבד, כובש וגם משחרר; רודה בכך ואתה אסיר־תודה; מרפה ממך ואתה נוהה אחריו ומפלל לו. כן, לש. שלום יש שירי־ארוס נפלאים, ובמפורש יותר: יש אצלו שירי ארוטיקה רותחים, ובשירים אלה יש אווירה של חטא, ומאבק עם החטא, מאבק לטהר את החטא, והשירים הופכים שוב לשירי התחטאות, לשירים־וידיויים. ויש בהם טעם קדו־מים, שירי־יצר קשים הגובלים דווקא עם תפילות ויש בהם יסודות דתיים עמוקים:

וְאֲנִי בְּהוֹתֵרְךָ עֲמָדִי בְּנִפְשִׁי לֹא יִדְעֵתִי אֲוִי:
הֲלֵהֲתוֹדוֹת בְּסַמְבִּי, לְחֵרֶף
מֵעֲרֻכּוֹת אֶל שְׂדֵי,
עַל שְׁבָרָא מְקֻדָּשִׁים וְאוֹתִי בְּמִ בְּחַר לְשִׁטְנִי
אוּ לְלַחֲצֶךָ אֶל לְבִי בְּמַעֲמַד רַעִיטִי וְלִשְׁשִׁי,
עַל שְׁאֵין אֲוִן לְקִיר וְעַל שְׁאֵין עֵת לְתָרִיס —
וְעַל שְׁלִילֵהָ הַזֶּה אוֹתְךָ בְּיַדִּי הוּא נִתָּן...

וחוש אמנותי נכון הוא שהביא את ש. שלום לתת דווקא שירים פורצי־גבולות אלה בתוך חרצובותיהן של סוניטות, כי במקום שהרגשות חורגים כל מחסום, עולים וגאים, עולים וגאים, טוב ואפילו הכרחי שישומו עליהם, לכל הפחות, אויבי אמנות מובהקים, לכלוא את הדברים בתוך מסגרת חמורה של שורות ספורות, שהן חוק־ולא־יעבור, ולשים עליהם חגורה של חרוזים קבועים־ועומ־דים, ואין משנים מהם ויהי מה.

ד

כצל-תמיד מלווה המוות את שירת ש. שלום וכדרך אופיו אין הוא מסתיר את פחדו מפני המוות ולא את הצער שמטילה המחשבה עליו, אבל אין בו לא כעס ולא קללה כלפיו. הוא פשוט מביט בפניו, אם תרצו במשהו אינטימיות, שוב כדרך טבעו בו, (הן גם מחזור שירים שלו על חיות (חתול, עיט, נחש) נקרא על ידו בשם "פנים אל החיה"), ועיקר מעייניו הוא:

זָמְרוּ, זָמְרוּ מִנְּעוּתֵי בְּלִי-הָרֶף,
אֲנִי יוֹדֵעַ כִּי תִבֵּל הָלוֹם,
כִּי גַם אֲנִי אֲנֶר מְחָר לְטָרֶף –
אוֹלָם אֲנִי רוֹצֵה לְחַג הַיּוֹם.

אכן, איש מגינה הוא המשורר ש. שלום ולא איש בוכה. משורר הימנונות הוא, לחיי היחיד ולחיי הכלל, לחייו שלו ולחיי אנוש בעולם, משורר אהבה ורחמים, דווקא משום שהוא מכיר ויודע גם את השנאה ואת האכזריות. משורר המוסר, אם כי אינו בורח גם מן היצר והטבעיות באדם. משורר שמזוגים בו יסודות ליריים ואלגיים גם יחד, במזיגה מקורית, אישית.

"דבר", 7.1, 1955